

مخبر

- بخش اول آرایه‌های ادبی ***** ۵ ۰ ۰
- بدیع لفظی ۶ ۰ ۰
- بدیع معنوی ۹ ۱ ۰
- بیان ۲ ۴ ۰
- بخش دوم دستور زبان فارسی ***** ۱ ۶ ۰
- بخش سوم سؤالات چهارگزینه‌ای ***** ۵ ۲ ۱
- بخش چهارم پاسخ نامه تشریحی ***** ۲ ۶ ۱

کتابخانه

۷ جناس
۱۰ واج آرای
۱۱ تکرار یا واژه آرای
۱۲ عکس
۱۳ سجع
۱۶ ترصیع
۱۷ موازنه

جناس

آوردن دو یا چند کلمه که از لحاظ ظاهر، شبیه به هم و هم جنس به نظر بیایند اما معنای آن‌ها کاملاً متفاوت باشد. به عنوان مثال در بیت زیر واژه «گور» دو بار و در دو معنای متفاوت به کار رفته است:

«بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر دیدی که چگونه گور بهرام گرفت؟»

معنی: بهرام، پادشاه ساسانی، که به شکار گورخر علاقه‌مند بود و همواره به این کار می‌پرداخت، دیدی که چگونه گرفتار گور (قبر) شد و مرد؟

انواع جناس:

الف جناس تام یا هم‌سان: آوردن دو کلمه که ظاهر کاملاً یکسانی دارند ولی معنای آن‌ها متفاوت است؛ مانند واژه گور در مثال صفحه قبل.

مثال

«عشق، شوری در نهاد ما نهاد جان ما در بوتۀ سودا نهاد»
 «نهاد» اول یعنی درون و باطن ما ■ «نهاد» دوم یعنی قرار داد.

«نیست دیگر طاقت گشتی مرا دست بردار از سرم، گشتی مرا»
 ✓ «گشتی» اوّل یعنی مبارزه و کشتی گرفتن ■ «گشتی» دوم یعنی کشتن و نابود کردن.
 «ماه مهر، ماه دوستی و مهر و یاری رساندن به نیازمندان است»
 ✓ «مهر» اوّل یعنی مهرماه ■ «مهر» دوم یعنی محبت و دوستی.

ب جناس ناقص یا ناهم‌سان بر سه نوع است:

۱ جناس ناقص افزایشی

دو کلمه با ظاهری تقریباً شبیه به هم که یکی از آن‌ها نسبت به دیگری یک حرف یا واج بیشتر دارد.

مانند کار و شکار ■ نام و نامه ■ مُرد و مُراد

مثال

«من که ملول گشتمی از نفس فرشتگان
 «دلا ز رنج حسودان مرنج و واثق باش
 قال و مقال عالمی می‌کشم از برای تو»
 که بد به خاطر امیدوار ما نرسد»

۲ جناس ناقص اختلافی

دو کلمه به ظاهر شبیه هم که در یک واج یا حرف اختلاف داشته باشند.

مانند کاشت و داشت ■ درک و درد ■ مرگ و منگ

مثال ۱۱

«بیاد یاران یار را میمون بود
از حلاوت‌ها که هست از خشم و از دشنام او
خاصه این لیلی و آن مجنون بود»
می‌ستیزم هر شبی با چشم خون آشام او»

۱۲ جناس ناقص حرکتی

دو کلمه با ظاهری شبیه به هم که از نظر حرکت‌گذاری با هم متفاوت هستند. مانند:
مَلک و مِلک ■ مَرَد و مُرد ■ کِشت و گُشت

مثال ۱۳

«مِهَر مِهَر دلبری بر جانِ ماست
نو بهار است در آن کوش که خوشدل باشی
جانِ ما در حضرت جانان ماست»
که بسی گُل بدمد باز و تو در گِل باشی»

یادداشت:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

۲۰	مراعات نظیر یا شبکه معنایی
۲۱	تضاد
۲۲	متناقض نما یا پارادوکس
۲۴	تلمیح
۲۶	اغراق
۲۸	تضمین
۳۰	ایهام
۳۵	حس آمیزی
۳۶	حسن تعلیل
۳۸	اسلوب معادله
۴۰	لف و نشر

●●● مراعات نظیر یا شبکه معنایی ●●●

این که شاعر یا نویسنده در کلام خود مجموعه‌ای از کلمات را بیاورد که با یکدیگر تناسب و ارتباط داشته باشند و به عبارت دیگر جزئی از یک مجموعه باشند، به آن‌ها مراعات نظیر یا شبکه معنایی می‌گویند.

به عنوان مثال وقتی می‌گوییم: «با آمدن بهار، گل و شکوفه و سبزه همه جا را فرا می‌گیرد» بین «گل و سبزه و شکوفه و بهار» تناسب وجود دارد و به نوعی جزئی از یک مجموعه مرتبط باهم هستند و یا در این مصرع سعدی که می‌گوید: «ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند» کاملاً مشخص است که واژه‌های «ماه و فلک و ابر و خورشید و باد» جزئی از مجموعه طبیعت هستند و باهم تناسب دارند؛ بنابراین، دارای آرایه مراعات نظیر هستند.

📌 مثال

چشم نرگس به شقایق نگران خواهد شد»
 بادم از کشته خویشت آمد و هنگام درو»
 بر آید که ما خاک باشیم و خشت»
 سوار اندر آیند هر سه به جنگ؟»

«ارغوان جام عقیقی به سمن خواهد داد»
 «مزرع سبز فلک دیدم و داس مه نو»
 «بسی تیر و دی ماه و اردیبهشت»
 «به شهر تو شیر و نهنگ و پلنگ»

۴۳	تشبیه
۴۸	استعاره
۵۵	کنایه
۵۷	مجاز

تشبیه

یعنی شاعر یا نویسنده، یک چیز یا پدیده را به چیزی دیگر مانند کند که در یک یا چند ویژگی با آن مشترک باشد:

«علی در شجاعت همچون شیر است».

«چهره معشوق در زیبایی مثل گل است».

«چشم‌های او همانند چراغی درخشان است».

در مثال اول علی به شیری شجاع، در مثال دوم چهره معشوق به گلی زیبا و در مثال سوم چشم‌های او به چراغی درخشان مانند شده است؛ بنابراین، درمی‌یابیم در این سه جمله با آرایه تشبیه سروکار داریم.

➤ ارکان تشبیه:

هر تشبیه دارای چهار رکن است که گاهی هر چهار رکن در جمله ذکر می‌شوند و گاه فقط دو یا سه رکن آن در جمله حضور دارند:

① مشبه: چیزی که به یک پدیده یا چیز دیگر مانند شده است: «علی، چهره معشوق و چشم‌های او» در مثال‌های ارائه شده در صفحه قبل.

دیس سبور
زیبا نفا ریسے

۹۱	انواع جمله از نظر اجزا	۶۳	واژه
۹۳	حرف	۶۸	واو عطف، واو ربط
۹۴	گروه اسمی	۶۹	جمله ساده، جمله غیرساده یا مرکب
۱۰۱	جملات معلوم و مجهول	۷۳	پرش یا جهش ضمیر
۱۰۴	نقش‌های تبعی	۷۵	نشانه نداء، منادا
۱۰۸	معانی مختلف یک واژه	۷۶	زمان فعل‌ها
۱۱۰	هجا و واج	۷۸	فعل ماضی
۱۱۵	انواع ابدال	۸۱	فعل مضارع
۱۱۷	انواع صفت‌های بیانی	۸۳	آینده یا مستقبل
۱۲۰	قید	۸۴	اجزای تشکیل دهنده جمله
۱۲۳	ساختمان فعل	۸۶	نهاد
۱۲۶	واژه و تک‌واژه	۸۷	مفعول
۱۳۰	ضمیر	۸۸	متمم
۱۳۳	فعل گذرا، فعل ناگذرا و فعل دووجهی	۹۰	مسند

واژه

ساختمان واژه:

واژه‌های فارسی از نظر ساختمان و اجزای تشکیل دهنده به چهار دسته تقسیم می‌شوند:

الف واژه‌های ساده

فقط از یک جزء معنی‌دار تشکیل شده‌اند و قابل تجزیه و تقسیم به اجزای کوچک‌تر نیستند.

مانند شهر ■ مداد ■ برق ■ فرش ■ سنگ ■ دیوار ■ برادر ■ خواهر ■ پدر ■ مادر
پند ■ ژاله ■ ماه ■ آسمان ■ کمد ■ دست ■ پا و...

اگر به واژه‌های ذکر شده در بالا خوب دقت کنید متوجه می‌شوید همه آن‌ها فقط از یک جزء تشکیل شده‌اند و نمی‌توان آن‌ها را به اجزای کوچک‌تر تجزیه کرد؛ بنابراین، همه آن‌ها ساده هستند.

ب واژه‌های غیرساده

واژه‌هایی هستند که بیش از یک جزء دارند.

مانند کتابخانه {کتاب + خانه} ■ کارمند {کار + مند} ■ رنگارنگ {رنگ + ا + رنگ}

① واژه‌های غیرساده از نوع مرکب: واژه‌هایی که از دو یا چند جزء معنی‌دار تشکیل شده‌اند، به این معنی که وقتی آن‌ها را به اجزای کوچک‌تری تقسیم می‌کنیم، می‌بینیم هر جزء آن دارای معنی مستقلی است.

مانند چهارراه {چهار + راه} ■ مداد تراش {مداد + تراش} ■ گلخانه {گل + خانه} ■ آشپزخانه {آش + پز + خانه} ■ آبدوغ خیار {آب + دوغ + خیار}

نکته: بن مضارع و بن ماضی فعل‌ها به عنوان جزء معنی‌دار به حساب می‌آید.

مانند

مصدر رفتن: بن ماضی «رفت» {پیشرفت: پیش + رفت: مرکب}

بن مضارع «رو» {راهرو: راه + رو: مرکب}

مصدر گشتن: بن ماضی «گشت» {گلگشت: گل + گشت: مرکب}

بن مضارع «گرد» {ولگرد: ول + گرد: مرکب}

② واژه‌های غیرساده از نوع ونندی: واژه‌هایی که از ترکیب یک جزء معنی‌دار + حداقل یک یا دو جزء بی‌معنی (وند) تشکیل شده باشند.

مانند

کودکستان {کودک (جزء معنی‌دار) + ستان (جزء بی‌معنی)}

قدرتمند {قدرت (جزء معنی‌دار) + مند (جزء بی‌معنی)}

سوالات جہاں رہیں

سؤالات چهارگزینه‌ای آرایه‌های ادبی

۱- در کدام گزینه آرایه «تضاد» دیده نمی‌شود؟

- (الف) تویی رزاق هر پیدا و پنهان
 (ب) زهی گویا به تو کام و زبانه
 (ج) هر آن وصفی که گویم بیش از آنی
 (د) نمی‌دانم نمی‌دانم الهی
- تویی خلاق هر دانا و نادان
 تویی هم آشکارا هم پنهانم
 یقین دانم که بی‌شک جان جانی
 تو دانی و تو دانی آن چه خواهی

۲- در کدام گزینه آرایه کنایه دیده نمی‌شود؟

- (الف) آدمی گر خون بگرداز گران باری رواست
 (ب) ای سیل اشک، خاک وجودم به باد ده
 (ج) با آن همه دشمنی که کردی
 (د) دلیری سیه نامه سخت دل
- کان چه نتوانست بردن آسمان، بر دوش اوست
 تا بر دل کسی ننشیند غبار من
 باز آی که دوستی همان است
 ز ناپاکی ابلیس در وی خجل

۳- آرایه درج شده در برابر کدام گزینه‌ها صحیح است؟

- (۱) به نام کردگار هفت افلاک
 (۲) الهی فضل خود را یار ما کن
 (۳) گل از شوق تو خندان در بهار است
 (۴) نمی‌دانم نمی‌دانم الهی
- که پیدا کرد آدم از کفی خاک (واج آرایه)
 ز رحمت یک نظر در کار ما کن (کنایه)
 از آتش رنگ‌های بی‌شمار است (تشبیه)
 تو دانی و تو دانی آن چه خواهی (جناس)
- الف) ۱ و ۲ ب) ۱ و ۳ ج) ۲ و ۴ د) ۳ و ۴

پاسخ نامہ

پاسخ‌نامه تشریحی آرایه‌های ادبی

۱- گزینه «ج» صحیح است:

«پیدا و پنهان، دانا و نادان» در گزینه «الف»، «آشکار و نهان» در گزینه «ب» و «نمی‌دانم و تو دانی» در گزینه «د» دارای آرایه تضاد هستند.

۲- گزینه «ج» صحیح است:

عبارت‌های «گران باری، باری بر دوش بودن» در گزینه «الف»، «خاک وجود را به باد دادن و غبار بر دل نشستن» در گزینه «ب»، «سپه‌نامه بودن و سخت‌دل بودن» در گزینه «د» همگی کنایه دارند.

۳- گزینه «الف» صحیح است:

در بیت ۱ واج‌آرایی (ک و ف) دیده می‌شود و در بیت ۲ عبارت (نظر در کار کسی کردن) کنایه از مورد توجه قرار دادن است.

۴- گزینه «ب» صحیح است:

این که ماه چهره خود را ببیند و چشمه پیچ و تاب موهایش را بگشاید (گزینه الف) و چشمه شور و غوغای دریا را ببیند (گزینه ج) و سبزه در آغوش چشمه قرار بگیرد (گزینه د) همگی دارای آرایه تشخیص هستند.

۵- گزینه «ج» صحیح است:

عبارت (سخن شیرین) دارای حس‌آمیزی است؛ زیرا سخن به حس شنوایی و شیرینی به حس چشایی مربوط است.